

2015-03-01

แผนที่ชีวิต...วิถีเครือข่ายคนรักษ์ลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภา

ครูเบญจมาศ นาคหลวง

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/cuej>

Part of the [Environmental Sciences Commons](#)

Recommended Citation

นาคหลวง, ครูเบญจมาศ (2015) "แผนที่ชีวิต...วิถีเครือข่ายคนรักษ์ลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภา," *Environmental Journal*: Vol. 19: Iss. 2, Article 3.

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/cuej/vol19/iss2/3>

This Article is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Environmental Journal by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

แผนชีวิต...วิถีเครือข่ายคนรักชลอ่งอุ่งทะเภา

ครูเบญจมาศ นาคหลง*

งานที่ยิ่งใหญ่ งานที่ต้องทำ งานที่ดูเหมือนทำยาก
งานที่ทำได้อย่างลำบาก งานที่ไม่มีใครอยากทำ คือ
งานสร้างเครือข่าย มาร่วมกันทำงานจิตสาธารณะ..
รักชลอ่งอุ่งทะเภา.....

ปี พ.ศ. 2541 เป็นปีแห่งการเริ่มสร้างการจุดประกาย
วิถีคนรักชลอ่งอุ่งทะเภา ซึ่งในขณะนั้นผู้เขียนยังอ่อนหัดนัก เป็นเพียงครู
ที่มีอายุการทำงานเครือข่ายรักชลอ่งอุ่งทะเภาไม่ถึง 5% ไม่มีประสบการณ์
แม้แต่แนวทางการเข้าไปทำงานกับภาคประชาชน หรือ ภาคท้องถิ่น
เพื่อไปสู่เป้าหมายเดียวกัน คือ งานรักชลอ่งอุ่งทะเภา

สภาพภูมิศาสตร์ลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภา จังหวัดสงขลา

ลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภา เป็นลุ่มน้ำย่อยหนึ่งในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ที่ใหญ่ที่สุดในบรรดา 5 ลุ่มน้ำของจังหวัดสงขลา ตั้งอยู่ในพิกัดเส้นรุ้ง 7 องศา 14 ลิปดา เหนือ และเส้นแวง 100 องศา 28 ลิปดา ตะวันออก มีพื้นที่วัดได้ประมาณ 2,840 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมอาณาเขตพื้นที่ 7 อำเภอ 35 ตำบล 252 หมู่บ้าน (อำเภอสะเดา อำเภอนาหม่อม อำเภอหาดใหญ่ อำเภอกลองหอยโข่ง อำเภอบางกล่ำ อำเภอรัตนภูมิ และอำเภอกวนเนียบ) โดยที่มีสายน้ำสำคัญคือคลองอู่ตะเภา ซึ่งเป็นสายน้ำที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดสงขลา ลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภา มีความกว้างของผิวน้ำในหน้าแล้งโดยเฉลี่ย บริเวณต้นน้ำ 6-15 เมตร กลางน้ำ 15-30 เมตร และปลายน้ำ 30-50 เมตร มีความลึก 2-5 เมตร พื้นที่รับน้ำ 1,600 ลูกบาศก์กิโลเมตร

คลองอู่ตะเภาไหลจากทิศใต้ไปสู่ทิศเหนือ โดยมีจุดเริ่มจากชายแดน ไทย-มาเลเซีย ไปสิ้นสุดที่ทะเลสาบสงขลาตอนล่าง บริเวณบ้านท่าเมรุ อำเภอบางกล่ำ และบ้านแหลมโพธิ์ อำเภอหาดใหญ่ รวมความยาวทั้งสิ้น (เฉพาะส่วนที่เรียกว่าคลองอู่ตะเภา) ประมาณ 130 กิโลเมตร (กรมพัฒนาที่ดิน, 2532 ระบุว่ายาวประมาณ 90 กิโลเมตร)

คลองอู่ตะเภาเกิดจากการไหลมาบรรจบของคลองใหญ่ 2 สาย ที่บางหว้า (บ้านคลองแวง อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา) คือ คลองรำ ซึ่งไหลมาจากเขาลูกช้างและเทือกเขาบรรทัด (ผาดำ) และคลองแม่น้ำที่ไหลมาจากเขาน้ำค้าง รวมความยาวเกือบร้อยกิโลเมตร ถึงปากอ่าวทะเลสาบสงขลา ถ้าจะแบ่งคลองอู่ตะเภาตามสภาพภูมิศาสตร์ และขนาดความกว้างลึกของลำคลอง อันเป็นบริบททั้งหมดของลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภาแล้ว อาจแบ่งออกได้เป็น 3 ตอนคือ

ลุ่มน้ำอู่ตะเภาตอนเหนือ (อยู่ทิศใต้ แต่เหนือน้ำ) ซึ่งเป็นเขตป่าเขาของคลองแม่น้ำ และคลองรำอันมีกิ่งก้านสาขาเป็นห้วย หนอง คลอง บึง เป็นร้อยสาย ครอบคลุมพื้นที่เขตอำเภอสะเดา อำเภอกลองหอยโข่ง อำเภอนาหม่อม ลุ่มน้ำตอนเหนือเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติมากมาย สามารถหล่อเลี้ยงเมืองสงขลามาตั้งแต่อดีต ทรัพยากรจากลุ่มน้ำตอนเหนือไม่ว่าจะเป็นหนึ่งสัตว์ ของป่า ไม้ ชัน น้ำมันยาง เครื่องเทศ ฯลฯ ล้วนแต่เป็นสิ่งที่มียุทธพลดึงดูดให้เรือสำเภาเข้าถึงท่าหาดใหญ่ และทำให้ที่แห่งหนึ่งบนเส้นทางน้ำสายนี้มีอยู่สร้างช่อมเรือสำเภาขึ้นที่ “บ้านโอ” (ด้านใต้ของวัดอู่ตะเภา) ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ลุ่มน้ำอู่ตะเภาตอนเหนือเป็นดินแดนสำคัญยิ่งสำหรับจังหวัดสงขลาทั้งจังหวัด เพราะเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาป่าไม้อุดมสมบูรณ์ และเป็นพื้นที่ราบเชิงภูเขา เป็นสวนยาง สวนปาล์ม สวนผลไม้ ซึ่งก่อนหน้านี้เคยเป็นแหล่งแร่ดีบุก (ปัจจุบันหมดแล้ว) เนื่องจากพื้นที่ลุ่มน้ำอู่ตะเภาตอนเหนือเป็นเขตติดต่อชายแดนประเทศมาเลเซีย และเป็นป่าลับซับซ้อน จึงมีความสำคัญทางด้านความมั่นคงของประเทศมากที่สุดแหล่งหนึ่ง ทางซีกคลองแม่น้ำเคยเป็นเขตอิทธิพลของพรรคคอมมิวนิสต์มาลายา (รัฐบาลไทยเรียกว่า โจรจีนคอมมิวนิสต์) ส่วนซีกคลองรำเป็นเขตอิทธิพลของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (รัฐบาลไทยเรียกว่า ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์) อันที่จริงพื้นที่

ย้อนอดีต

“ความอยากเป็น...คนรักคลอง” เกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 ขณะที่ทำอาชีพนักวิทยาศาสตร์ และนักวิจัยผู้ช่วย ซึ่งดูจากตำแหน่งแล้ว ไม่น่าจะต้องเกี่ยวข้องกับงานอนุรักษ์ลุ่มน้ำ แต่เป็นเพราะผู้เขียนมีพลังบางอย่างซ่อนอยู่ภายใน จะเรียกว่าพลังอะไร ต้องมาติดตามกันให้ตลอดเรื่อง

สมัยนั้นมีหน้าที่เก็บตัวอย่างน้ำจากแหล่งน้ำต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวอย่างน้ำจากคลองอู่ตะเภา เพื่อนำมาวิเคราะห์คุณภาพน้ำ ภายใต้โครงการวิจัยลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยมีอาจารย์ในภาควิชาเป็นหัวหน้างานวิจัย งานประจำที่ต้องทำอย่างสม่ำเสมอ ทุกสัปดาห์ ได้แก่ การออกภาคสนามเก็บตัวอย่างน้ำจากคลองอู่ตะเภา ช่วงโชนปลายน้ำ ไปสู่ทะเลสาบสงขลา ไปจนถึงทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

ประเด็นคำถามที่สร้างความอยากเป็น “คนรักคลอง” คือ ทำไมจึงไม่เพิ่มจุดเก็บตัวอย่างน้ำตั้งแต่โชนกลางน้ำคลองอู่ตะเภา ซึ่งเป็นโชนอุตสาหกรรมท่านผู้อ่านคงนึกคำตอบเองได้โดยไม่ต้องมาลงพื้นที่

คำตอบ คือ “กลัวไข้ปิ้ง” นี่คือการตอบที่ยังก้องอยู่ในโสตประสาทมาจนถึงทุกวันนี้ สมัยนั้น (ช่วงปี พ.ศ. 2535-2541) งานเครือข่ายคนรักลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภา ยังไม่ได้ก่อให้เกิดเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน แต่จากการสืบค้นโดยการสอบถามผู้รู้ริมคลองพบว่า มีเพื่อนๆ ที่สนใจอยากดูแลคลองอู่ตะเภา หลายกลุ่ม แต่ยังไม่มาเชื่อมร้อยกันเป็นเครือข่ายคนรักลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภาเหมือนในปัจจุบัน

จุดเริ่มต้นของเครือข่ายรักคลองอู่ตะเภา ไม่ได้เกิดจากการมอบหมายหรือสั่งการให้เกิดเครือข่ายครูในอันดับแรก แต่เกิดจากความประสงค์ของผู้ปกครองผ่านมาทางนักเรียน จนทำให้ผู้เขียนนำนักเรียนไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ในภาคอุตสาหกรรมโดยลำพังตั้งแต่

ส่วนนี้เคยเป็นเขตอิทธิพลของพรรคคอมมิวนิสต์มาลายามาก่อน แต่ภายหลังได้ร่วมมือกัน จึงแบ่งเขตพื้นที่ที่เป็นเขตเคลื่อนไหวของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (หลักฐานจากร่องรอยที่มันบนค่ายผาดำ และคำบอกเล่าของผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย)

ปัจจุบันลุ่มน้ำคลองอุตะเถาตอนเหนือส่วนชุมชนแนวถนนกาญจนาภิเษย และคลองแม่ไม้ เป็นเขตพื้นที่อุตสาหกรรม

ลุ่มน้ำอุตะเถาเขตชุมชน เป็นเขตพื้นที่สัมผัสกับคลองอุตะเถาโดยตรง มีลำคลองสาขาจากพื้นที่ต่ำที่ไหลลงสู่คลองอุตะเถามากมาย เช่น คลองปอม คลองหะ คลองจำไทร คลองเตย คลองแห ฯลฯ ครอบคลุมพื้นที่อำเภอสะเตาะ ส่วนต่อกับอำเภอหาดใหญ่ อำเภอคลองหอยโข่งด้านตะวันออกเฉียงใต้ อำเภอหาดใหญ่ พื้นที่ลุ่มน้ำส่วนนี้ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบพื้นที่เกษตรกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม ชุมชนเมือง เป็นแหล่งผู้ใช้น้ำจากคลองอุตะเถามากที่สุด สำหรับการอุปโภคบริโภค การอุตสาหกรรม ขณะเดียวกันเป็นพื้นที่ที่ปล่อยน้ำเสียลงคลองอุตะเถามากที่สุด

เนื่องจากเขตลุ่มน้ำคลองอุตะเถาย่านนี้เป็นชุมชนเมือง คลองอุตะเถาจึงเป็นแหล่งน้ำดิบสำหรับใช้ในการผลิตน้ำประปา เพื่อการหล่อเลี้ยงคนเมืองหาดใหญ่ทั้งเมือง คลองหอยโข่งบางส่วน นาหม่อมบางส่วน เมืองสงขลาทั้งเมือง เมืองสิงหนคร จึงสรุปได้ว่าความเป็นไปเกี่ยวกับทั้งหมดของจังหวัดสงขลาอาศัยน้ำหล่อเลี้ยงจากคลองอุตะเถา จึงจัดเป็นเขตพื้นที่ลุ่มน้ำอุตะเถาที่สำคัญ

ท่าหาดใหญ่ตั้งอยู่บนพื้นที่เขตลุ่มน้ำอุตะเถาตอนนี้ และถ้าพิจารณาตามความกว้างลึกของคลองอุตะเถา เขตลุ่มน้ำตอนนี้นับได้ว่ามีอิทธิพลสูงสุด กล่าวคือ เป็นลำคลองที่ลึก และกว้างจนเรือขนาดใหญ่อย่างเรือสำเภาแล่นเข้าถึง อันเป็นสิ่งที่ทำให้ท่าหาดใหญ่ ได้มีความสำคัญมาแต่อดีต อีกทั้งเป็นเขตอิทธิพลน้ำขึ้น-น้ำลงมีมาถึงท่าหาดใหญ่ และเข้าไปถึงแถวบ้านชายคลอง ตำบลบ้านพรุ ด้วยเหตุนี้เองที่ก่อปัญหาน้ำเค็มเข้าถึงโรงผลิตน้ำประปาของการประปาภูมิภาคบางฤดูกาล

ลุ่มน้ำอุตะเถาตอนนี้ นอกจากเป็นชุมชนเมือง ยังเป็นแหล่งเพาะปลูกของพืชเศรษฐกิจสำคัญมากมาแต่อดีตแล้ว ลุ่มน้ำอุตะเถาตอนล่าง อาจนับได้จากเขตอิทธิพลน้ำขึ้น-น้ำลงไหลลงไปจรดปากบางและอ่าวแหลมโพธิ์ มีพื้นที่ครอบคลุมจากอำเภอหาดใหญ่ อำเภอบางกล่ำ อำเภอควนเนียง และอำเภอเมืองด้านทิศใต้ (ส่วนพื้นที่รับน้ำแนวฝั่งทะเลสาบ) พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ประชาชนประกอบอาชีพเกษตรกรรม (ทำนา ทำสวน) ประมงพื้นบ้าน

เขตลุ่มน้ำตอนล่าง เป็นเขตลุ่มน้ำที่ได้รับผลกระทบจากมลภาวะ ที่ชุมชนเหนือน้ำปล่อยน้ำทิ้งลงคลองอุตะเถา จากเดิมที่เคยเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งวัฒนธรรมเฉพาะของแม่น้ำอุตะเถาหลายอย่าง อาทิ วิถีชีวิตที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมจีนกับวัฒนธรรมไทยท้องถิ่นอย่างกลมกลืน จนเกิดมีศิลปวัฒนธรรมเฉพาะของตนเอง อย่างกรณีเพลงเรือแหลมโพธิ์ เพลงยาวเกาะใหญ่ การกราบไหว้บูชาบรรพบุรุษ อาคารสิ่งก่อสร้างที่มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่สวยงามโดดเด่น มีลักษณะเฉพาะอย่างเห็นได้ชัด

ที่มา: ครูเบญจมาศ นาคหลง, โรงเรียนหาดใหญ่วิทยาลัย 2 จังหวัดสงขลา

ปีการศึกษา พ.ศ. 2543 โดยรวบรวมความกล้า ลองเสี่ยงดวง ทำหนังสือจากโรงเรียนขอไปศึกษาดูงานด้านระบบการบำบัดน้ำเสีย ณ บริษัทเซฟสกิน (ประเทศไทย) คอปอเรชั่น จำกัด และ บริษัทสยามเซมเพอร์เมด จำกัด ต.พะตง อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา ผลตอบรับจากผู้ที่ถูกไปเยี่ยมเพื่อศึกษาระบบบำบัดน้ำเสีย สร้างความเชื่อมั่นให้ผู้เขียน เพราะได้รับคำตอบที่กล่าวว่า “โรงเรียนของอาจารย์เป็นโรงเรียนที่เข้าศึกษาในระบบอุตสาหกรรม เพราะไม่มีโรงเรียนไหนกล้าเข้ามาเรียนรู้ในโรงงาน เหมือนเป็นแดนสนธยา” สร้างความปลื้มมากมายนัก แสดงว่า “ความกล้า” เกิดผลแล้ว จากหนึ่ง กลายเป็นสอง จากสองขยับมากขึ้น ๆ จนในช่วงขวบปีแรก เรื่องการนำนักเรียนไปเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ริมคลองอุตะเถาไปถึงผู้ปกครอง จึงส่งสารมาถึงผู้เขียนให้ไปดูว่า เกิดปัญหาปลาตายทุกเดือนด้วยเหตุใด สถานการณ์ปัญหาประดังมามากมายจนกลายเป็นการจุดประกายผู้เขียนให้ลงไปเรียนรู้ผ่านสื่อเยาวชน กล่าวคือ หากครูไปในลักษณะของนักวิจัยเพียงลำพัง คงไม่ประสบความสำเร็จ และไม่สามารถสร้างเครือข่ายได้อย่างต่อเนื่อง

ผู้เขียนได้รับเสียงสะท้อนมาจากผู้ปกครองในด้านชื่นชมความมุ่งมั่นของครูและกลุ่มเด็ก ๆ นักสืบสายน้ำในยุคแรก ๆ ที่ใช้เวลาช่วงวันหยุดมาทำงานเพื่อดูแลคุณภาพน้ำคลองอุตะเถาตามศักยภาพ แต่ภาพที่เกิดขึ้น กลับกลายเป็นเรื่องดี ในสายตาของผู้คนที่อยู่ริมคลองอุตะเถา โอกาสนี้จึงเป็นการประชาสัมพันธ์แบบปากต่อปาก ไปยังทุกคนที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะท้องถิ่นที่ได้เห็นความตั้งใจ และความเสียสละของเด็กจากโรงเรียนริมคลองอุตะเถา คือ โรงเรียนพะตงประชานันท์คีรีวัฒน์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 16 โชนกลางน้ำ นับเป็นการสร้างความตระหนักที่เกิดจากความต้องการของผู้ปกครอง และท้องถิ่น เป็นอันดับแรก และมีส่วนสนองความต้องการ (ครู)

โดยการจัดให้เป็นกิจกรรมเรียนรู้กันสืบสายน้ำผ่านรายวิชาวิทยาศาสตร์ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แบบบูรณาการ (ฟิสิกส์ เคมี ชีววิทยา) ย่อมหมายถึง ต้องเกิดจากความต้องการจากภายใน งานจึงจะต่อเนื่องและสำเร็จ ไม่ได้เกิดจากการสั่งการ อย่างไรก็ตาม เครื่อง่ายเริ่มก่อตัวอย่างอ่อน ก่อตัวแบบหลวม ๆ ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน ไม่มีกรอบที่แข็งแรงจนกระดิกไม่ได้ สุดท้าย เริ่มเกิดเพื่อนหลายวงการ เด็กก็เริ่มมีความสุขกับการทำงานเพื่อสังคมแบบไม่ได้บังคับ เพราะการที่นักเรียนมาทำงานช่วงวันหยุดราชการ หากเป็นเด็กทั่วไปจะนับเป็นความโหดร้ายมาก เพราะวันหยุดราชการเป็นวันที่ทุกคนอยากทำในสิ่งที่ตนปรารถนา แต่เด็กนักเรียนกลุ่มนี้ มาทำงานด้วยความตั้งใจได้ในวันหยุด ผู้เขียนจึงสรุปได้เลย ว่าเกิดจากความต้องการพิสูจน์ หรือ ตอบคำถามของผู้ปกครอง ผ่านการทำกิจกรรมต้นกล้ารักษ์คลองอู่ตะเภา จากรุ่นสู่รุ่นตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2543 มาเรื่อย ๆ จนนักเรียนกลุ่มดังกล่าวจัดตั้งเป็นชมุมนักสืบสายน้ำ และ ตั้งชมรมเยาวชนคนสร้างฝัน ขึ้นในโรงเรียนพะตงประชานารีวัฒน์ ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา สร้างความภาคภูมิใจให้กับองค์กรเป็นอย่างยิ่ง เพราะกลุ่มเครื่อง่ายที่เกิดขึ้น เกิดจากนักเรียนแกนนำที่ทำงานเพื่อสังคมคนรักกลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภาโดยความต้องการของสังคมโดยแท้จริง

จุดกำเนิดเครื่อง่าย (ครู) รักษ์คลองอู่ตะเภา และ เครื่อง่ายโรงเรียนรักษ์ลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภา

ผู้เขียนทำอาชีพนักวิทยาศาสตร์ ทำให้อยู่กับห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ ไม่เคยมีประสบการณ์การทำงานแบบมีส่วนร่วมมากนัก ในปี พ.ศ. 2545 ผู้เขียนมีโอกาสได้รับเชิญเข้าร่วมเวทีเสวนากับเครื่อง่ายสงขลาคนสร้างสุข (ส.ค.ส.) เป็นเวทีภาคประชาสังคมที่ผู้เขียนเข้าร่วมกิจกรรมครั้งแรก มีคำถามพรั่งพรูออกมามากมาย เพราะเป็น “ครู” เพียงคนเดียวในเวทีครั้งนั้น ได้เรียนรู้การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของแต่ละท่าน ผู้เขียนยังไม่สันทัด ก็ได้เพียงแค่นำตัวเองว่าเป็น “ครู” ทุกคนในเวทีไม่แปลกใจกับเรา แต่ผู้เขียนแปลกใจไปเอง จุดนี้ก็เป็นการบ่งบอกกระบวนการศึกษาของศาสตร์ทางด้านวิทยาศาสตร์ ที่ขาดความเป็นสังคม ไม่สัมพันธ์กับสังคมมนุษย์เท่าใดนัก อย่างไรก็ตามผู้เขียนมีกิจกรรมช่วงเรียนมากมาย อาทิ กิจกรรมเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น นักดนตรีไทย นักนาฏศิลป์ไทย นักแสดงละคร นักร้องเพลงไทยเดิม นักร้องเพลงไทยสากล นี่ก็เหตุผลที่ทำให้ผู้เขียนมีมนุษยสัมพันธ์ ชอบทำงานกับคน มากกว่าอยู่กับห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ดังกล่าว

การกำเนิดเครื่อง่าย เกิดขึ้นได้อย่างไร? คำตอบ คือ **ศรัทธา** เป็นเรื่องที่ปกติมากๆ ความศรัทธา ต้องออกมาจากภายใน ศรัทธาทุกคน ศรัทธาทุกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ไม่มีจิตคิดด้านลบ ไม่หวั่นไหว ไม่ย่อท้อ ไม่ทอดยว ไม่ยอมแพ้ แม้มีอุปสรรค ซึ่งก็ยังเป็นคุณลักษณะที่ใคร ๆ ก็มีได้ แต่การดำรงเครื่อง่ายให้อยู่ยั่งยืนยง นี่สิ ยากกว่า หลายกลุ่มเครื่อง่ายเกิดจาก การแต่งตั้งเป็นคณะทำงาน ครั้นจะเรียกว่าเครื่อง่าย ดูไม่ค่อยเหมาะสมนัก เพราะเป็นการสั่งการจากภายนอก เมื่อหมดงบประมาณ งานก็หยุด สิ่งนี้พบเห็นได้มากมายในวงการงานด้านการดูแลสิ่งแวดล้อม แต่ผู้เขียน ไม่มีคุณสมบัติดังกล่าว เพราะทุกครั้งที่มีเวลาว่าง และทำงาน ล้วนถูกจุดระเบิดจากภายในด้วย **ฉันทะ** ทุกครั้ง มีความสุขใจทุกครั้งที่ได้ทำงานลักษณะนี้ ผู้ถูกรอบข้างก็พลอยมีความสุขไปด้วย เพราะเป็นการใช้ **ความสุข เป็นเครื่องมือขับเคลื่อน** แล้วเจ้า **ความสุข** มาได้อย่างไร? ส่วนใหญ่ความสุขจะต้องเกิดจากภายนอก ต้องไปไขว่คว้าหาจากภายนอก อาทิ ดูหนัง ฟังเพลง เล่นไลน์ เล่นเฟซบุ๊ก ฯลฯ ล้วนแต่เป็นการสูญเสียพลังงานหรือสูญเสียทรัพย์สินทั้งสิ้น ผู้เขียนเพิ่งระลึกได้ว่า ได้มีโอกาสสร้างความสุขจากการทำสมาธิสะสมพลังจิต เก็บไว้ใช้ตลอดด้วยการทำสมาธิแบบไม่เป็นทางการ หรือ สมาธิเคลื่อนไหวนั่นเอง โดยใช้การฝึกดนตรีไทย นาฏศิลป์ไทย ซึ่งที่ผ่านมาไม่เคยนึกว่าจะใช้ได้ผล แต่พอนึกทบทวนไปแล้ว นี่เป็นโอกาสเดียวที่ได้ทำสมาธิอย่างยาวนาน และเมื่อถึงจังหวะที่เหมาะสมก็ดึงพลังจิตที่เกิดจากการสะสมมาใช้อย่างเป็นการเป็นงาน เช่น ใช้ในการขับเคลื่อนงานรักษ์ลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภาโดยผ่านไปทางการจัดเป็นหลักสูตรท้องถิ่น ตามบริบทขององค์กรในเครื่อง่าย ดังเช่น ระหว่างปี พ.ศ. 2546-2553 ได้จัดเป็นหลักสูตรท้องถิ่น “รักษ์คลองอู่ตะเภา” จากใช้เพียงหนึ่งโรงเรียน (โรงเรียนพะตงประชานารีวัฒน์) ก็ขยายมาเป็นใช้ในโรงเรียนเครื่อง่ายรักษ์คลองอู่ตะเภา ช่วงเวลา 8 ปี เครื่อง่ายครูรักษ์คลองอู่ตะเภาเกิดก่อนเครื่อง่ายโรงเรียนรักษ์คลองอู่ตะเภา

เครื่อง่ายรักษ์คลองอู่ตะเภาเกิดจาก “ศรัทธา” ของผู้เขียนที่มีในตัวผู้ปกครอง ในภาคอุตสาหกรรม ในภาคท้องถิ่น ส่วนในโรงเรียนใช้เป็นฐานปฏิบัติการ เพราะเราเป็นครู ย่อมใช้เป็นฐานที่มั่นได้ดีที่สุด ซึ่งนับว่าเป็นชุมชนหนึ่ง

ที่แข็งแกร่งไม่น้อย เพราะมีพลังจากกองกำลังมากมาย คือ พลังจากจิตของนักเรียน ส่วนผู้บริหาร เป็นผู้คอยสนับสนุน คอยให้กำลังใจ คอยช่วยเหลือ อยู่เบื้องหลัง แบบปิดทองหลังพระ หากเกิดพลาดพลังก็พร้อมจะเข้ามาประคับประคอง ไม่ให้ล้ม แต่สถานการณ์พลาดพลังดังกล่าวไม่เกิดขึ้นกับผู้เขียนแม้แต่น้อย เพราะมีกำลังภายในมากมาย พร้อมเดินหน้า ร่วมลุยกับทุกองค์กรที่มีอุดมการณ์เดียวกัน จนได้ชื่อว่า เป็น NGO ในโรงเรียน ก็แล้วแต่ความคิด เราไม่สามารถไปห้ามใจใครได้ รู้เพียงอย่างเดียวว่า สิ่งที่กำลังทำเป็นประเด็นที่สังคมคนรักกลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภาต้องการให้เกิดขึ้นในจิตของเยาวชน ที่เป็นบรรดาลูกหลานของทุกคนที่อยู่ในลุ่มน้ำ ด้วยเหตุผลนี้ผู้เขียนจึงมีความ มุ่งมั่น มั่นใจ ใสใจ ขยันหมั่นเพียร ทำอย่างต่อเนื่อง หรือ คุณสมบัติ “วิริยะ” นั่นเอง ทุกครั้งที่ให้นักเรียนประเมินครูผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ (ผู้เขียน) จะได้คำตอบสุดท้ายทุกครั้งว่า เป็นครูที่ “ขยัน” ทำโครงการพิเศษ ผ่านรายวิชาที่จัดกระบวนการได้อย่างลงตัว จนนักเรียนเข้าใจคำว่า “บูรณาการสร้างสุข” ได้เป็นอย่างดี ทุกคนพอใจในการไปเรียนรู้นอกห้องเรียน มีความสุขกับการได้ไปพูดคุยกับ ชุมชน หรือ ไปทดสอบวัดคุณภาพน้ำ ทางฟิสิกส์ เคมี ชีวะ ซึ่งสามารถเรียนรู้ได้อย่างไม่ยากเลย และ เป็นการพิสูจน์ความสามารถด้านการเป็น “นักวิจัยชุมชนรุ่นเยาว์/นักยูววิจัย” เพราะทุกครั้งที่ไปเรียนรู้เรื่องสถานการณ์คลองอู่ตะเภา ก็จะต้องมีการทำโครงการวิทยาศาสตร์ หรือ ไม่ก็โครงการแก้ปัญหาเพื่อร่วมกันดูแลลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภา นักเรียนก็จะมีโอกาสได้ เรียนรู้การทำวิจัยในระดับเยาวชนไปในตัว เป็นการเรียนรู้ผ่านทักษะการคิด และสอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ตามที่หลาย ๆ หน่วยงานพยายามกล่าวถึงบ่อยมาก ซึ่งเครือข่ายครูรักคลองอู่ตะเภา ดำเนินการมานานนับทศวรรษ โดยไม่สนใจว่าจะเรียกว่าอะไร แต่เราเป็นนักปฏิบัติ มากกว่า นักทฤษฎี ซึ่งผู้เขียนมักใช้แนวทาง “Learning by Doing” นักเรียนทุกคนต้องผ่านการปฏิบัติต้องทำจริง ต้องเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติในห้องทดลองขนาดใหญ่ เป็นห้องทดลองริมคลอง อู่ตะเภา (ปี พ.ศ. 2543 – 2548)

เครือข่ายโรงเรียนรักคลองอู่ตะเภาจังหวัดสงขลา 2552 ถึงปัจจุบัน

ที่	โรงเรียน	ตำบล	อำเภอ	สังกัด สพท.สข.	สังกัด อปท.
โซนต้นน้ำ (13 ห้อง)					
1	สะเดา “จรรักษ์ชัยฯ”	สะเดา	สะเดา	สพท.สข.3	ทม.สะเดา
2	บ้านปริก(กุ๋อง)วิทยาคม	ปริก	สะเดา	สพท.สข.3	ทต.ปริก
3	บ้านปริกใต้	ปริก	สะเดา	สพท.สข.3	ทต.ปริก
4	พัฒนาศาสตร์มูลนิธิ	ปริก	สะเดา	สพท.สข.3	ทต.ปริก
5	บ้านตะเคียนเกา	ปริก	สะเดา	สพท.สข.3	อบต.ปริก
6	บ้านหัวถนน	ปริก	สะเดา	สพท.สข.3	อบต.ปริก
7	กอบกุลวิทยาคม	พังลา	สะเดา	สพท.สข.3	ทต.คลองแงะ
8	บ้านท่าโพธิ์	พังลา	สะเดา	สพท.สข.3	อบต.ท่าโพธิ์
9	รัตนพลวิทยา	คลองหอยโข่ง	คลองหอยโข่ง	สพท.สข.2	อบต.คลองหอยโข่ง
10	บ้านต้นसान	คลองหอยโข่ง	คลองหอยโข่ง	สพท.สข.2	อบต.คลองหอยโข่ง
11	พัฒนศาสตร์	ปริก	สะเดา	สพท.สข.3	ทต.ปริก
12	ชุมชนปริก	ปริก	สะเดา	สพท.สข.3	ทต.ปริก
13	ชุมชนตะเคียนเกา	ปริก	สะเดา	สพท.สข.3	อบต.ปริก
โซนกลางน้ำ (22 ห้อง)					
1	พะตงประชานทีริวัฒน์	พะตง	หาดใหญ่	สพท.สข.2	ทต.พะตง
2	พะตงวิทยามูลนิธิ	พะตง	หาดใหญ่	สพท.สข.2	ทต.พะตง
3	ส่องแสงวิทยา 1997	พะตง	หาดใหญ่	สพท.สข.2	ทต.พะตง
4	ส่องแสงพัฒนัยการ	พะตง	หาดใหญ่	สพท.สข.2	ทต.พะตง
5	วัดทุ่งลุงมิตรภาพ 198	พะตง	หาดใหญ่	สพท.สข.2	ทต.พะตง

ที่	โรงเรียน	ตำบล	อำเภอ	สังกัด สพท.สข.	สังกัด อปท.
6	บ้านไร่	บ้านพรุ	หาดใหญ่	สพท.สข.2	อบต.บ้านพรุ
7	บ้านโปะหมอ	บ้านพรุ	หาดใหญ่	สพท.สข.2	ทม.บ้านพรุ
8	หาดใหญ่วิทยาลัย 2	บ้านพรุ	หาดใหญ่	สพท.สข.2	ทม.บ้านพรุ
9	หาดใหญ่วิทยาลัย	หาดใหญ่	หาดใหญ่	สพท.สข.2	ทน.หาดใหญ่
10	หาดใหญ่วิทยาลัยสมบูรณ์ กุลกันยา	หาดใหญ่	หาดใหญ่	สพท.สข.2	ทน.หาดใหญ่
11	วัดโคกสมานคุณ	หาดใหญ่	หาดใหญ่	สพท.สข.2	ทน.หาดใหญ่
12	มอ.วิทยานุสรณ์	คอหงส์	หาดใหญ่	สพท.สข.2	ทน.หาดใหญ่
13	เทศบาล 4 (คลองเรียน)		หาดใหญ่	สพท.สข.2	ทน.หาดใหญ่
14	เทศบาล 2 (บ้านหาดใหญ่)	หาดใหญ่ใน	หาดใหญ่	สพท.สข.2	ทน.หาดใหญ่
15	เทศบาล 5 (วัดหาดใหญ่)	หาดใหญ่ใน	หาดใหญ่	สพท.สข.2	ทน.หาดใหญ่
16	พลวิทยา	หาดใหญ่ใน	หาดใหญ่	สพท.สข.2	ทน.หาดใหญ่
17	บ้านทุ่งงาย	ทุ่งงาย	หาดใหญ่	สพท.สข.2	ทม.คอหงส์
18	สหศาสตร์	หาดใหญ่	หาดใหญ่	สพท.สข.2	ทน.หาดใหญ่
19	ธรรมนิมิต	แม่เปี้ยะ	นาหม่อม	สพท.สข.2	ทน.หาดใหญ่
20	บริหารธุรกิจนานาชาติ	ควนลัง	หาดใหญ่	สพท.สข.2	ทน.หาดใหญ่
21	วิทยาลัยการอาชีพหลวง ประธาน	หาดใหญ่	หาดใหญ่	สพท.สข.2	ทน.หาดใหญ่
22	ญ.ร.ส.	ควนลัง	หาดใหญ่	สพท.สข.2	ทต.ควนลัง
โซนปลายน้ำ (17 ห้อง)					
1	วัดคลองแห	คลองแห	หาดใหญ่	สพท.สข.2	ทม.คลองแห
2	วัดชลธารประสิทธิ์	คูเต่า	หาดใหญ่	สพท.สข.2	ทต.คูเต่า
3	วัดดอน	คูเต่า	หาดใหญ่	สพท.สข.2	ทต.คูเต่า
4	คูเต่าวิทยา	คูเต่า	หาดใหญ่	สพท.สข.2	ทต.คูเต่า
5	ส่งเสริมวิทยามูลนิธิ	คูเต่า	หาดใหญ่	สพท.สข.2	ทต.คูเต่า
6	บ้านควน	คูเต่า	หาดใหญ่	สพท.สข.2	ทต.คูเต่า
7	บ้านใต้	คูเต่า	หาดใหญ่	สพท.สข.2	ทต.คูเต่า
8	บ้านเกาะนก	คูเต่า	หาดใหญ่	สพท.สข.2	ทต.คูเต่า
9	วัดนารังนก	แม่ทอม	บางกล่ำ	สพท.สข.2	อบต.บางกล่ำ
10	บ้านแม่ทอม	แม่ทอม	บางกล่ำ	สพท.สข.2	อบต.บางกล่ำ
11	บางกล่ำวิทยา (รัชมง์กลาภิเษก)	บางกล่ำ	บางกล่ำ	สพท.สข.2	อบต.บางกล่ำ
12	ปากจำวิทยา	ควนโส	ควนเนียง	สพท.สข.2	อบต.ควนโส
13	วรรณเรีเฉลิม	ป่อยาง	เมือง	สพท.สข.1	ทน.สงขลา
14	นาทวีวิทยาคม	นาทวี	นาทวี	สพท.สข.3	
15	กลุ่มวัฒนธรรมปลายน้ำ	บางกล่ำ	บางกล่ำ	สพท.สข.2	อบต.บางกล่ำ
16	สภาเด็กบ้านพรุ	บ้านพรุ	หาดใหญ่	สพท.สข.2	ทม.บ้านพรุ
17	กลุ่มเด็กคิด	หาดใหญ่	หาดใหญ่	สพท.สข.2	ทน.หาดใหญ่

ที่มา : รวบรวมจาก โครงการรักษาสันติภาพ รักษากองอู่ตะเภา ของ ทสจ.สข. ปี 2552 และ เครือข่ายครูรักษากองและต้นกล้า
เพื่อการอนุรักษ์รักษากองอู่ตะเภา โดย ครูเบญจมาศ นาคหลง, โรงเรียนหาดใหญ่วิทยาลัย 2 จังหวัดสงขลา

และ ขยายผลการปฏิบัติไปสู่กิจกรรมรักษาลุ่มน้ำคลองอุตะเถา (ปี พ.ศ. 2549 ถึงปัจจุบัน) กล่าวคือ กิจกรรมที่ลงมือปฏิบัติมีมากกว่า กิจกรรมตรวจวัดคุณภาพน้ำ (นักสืบสายน้ำ) ด้วยการไปดูแลป่าต้นน้ำคลองอุตะเถา ป่าเขาคองหงส์ ที่เป็นป่าผืนสุดท้ายในเมืองหาดใหญ่ เป็นปอดของคนในเมืองหาดใหญ่ หรือ แม้แต่ การไปเรียนรู้การจัดการขยะของคนเมืองในโซนต่าง ๆ ของลุ่มน้ำคลองอุตะเถา เพื่อจุดประกายความคิดสร้างจิตสำนึกรักษาลุ่มน้ำคลองอุตะเถาให้กับเยาวชนคนรักษาลุ่มน้ำคลองอุตะเถา เรียกว่าทำกันอย่างจริงจัง โดยไม่กังวลเรื่องงบประมาณว่ามีให้เพียงพอหรือไม่ เราเริ่มจากหาเพื่อนก่อน เมื่อเพื่อน (เครือข่าย) มาทั้งกายและใจ เราก็ได้ทั้งงานและเงินงบประมาณ นั่นเอง หวังว่าผู้อ่านคงนึกภาพกิจกรรมได้ไม่ยาก เรียกได้ว่า ทำเรื่องง่าย ๆ แต่ทำด้วย “ใจ” ทำอย่าง “ต่อเนื่อง” ทำจริงจึง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค เพราะใช้ “พลังบวก” กับทุกกิจกรรม ปัญหาไม่มีให้แก้ อุปสรรคมีไว้ให้เห็น มิได้มีไว้ให้เป็น เพื่อการเรียนรู้ แต่ไม่ได้สร้างความท้อถอย แม้แต่น้อยจนถึงปัจจุบัน

วิธีการหาเพื่อน/เครือข่าย ของผู้เขียน มีเทคนิคเดียว คือ “ความจริงใจ” ดังจะเห็นได้จากการมีเพื่อนในวงการอุตสาหกรรม ซึ่งหลายคนจะมองว่า เป็นแดนสนธยา แต่ผู้เขียนสามารถนำนักเรียนไปร่วมทำงานกับบริษัทตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลพะตง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2547 จนถึงปัจจุบัน อาทิ เช่น บริษัทพานอล พลัส จำกัด บริษัทเซฟสกิน คอปอเรชั่น (ประเทศไทย) จำกัด บริษัท สยามเซมเพอเมด จำกัด บริษัทหาดสิน จำกัด ทุกสิ่งที่ได้จากการถอดบทเรียนของคนทำงาน พบว่า เรามี “ใจ/พลังใจ” ตรงกัน เป็นคุณลักษณะสำคัญที่เข้ามาเชื่อมร้อยเครือข่ายโดยมีกิจกรรมต้นกล้ารักษาลุ่มน้ำคลองอุตะเถาในหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนเครือข่ายรักษาลุ่มน้ำคลองอุตะเถา เรียกว่าทำกันอย่างต่อเนื่องอย่างยั่งยืน เพราะจากรุ่นสู่รุ่น เป็นการทำให้หลักสูตรท้องถิ่นที่เกิดจากชุมชนต้องการโดยแท้จริง ไม่ได้เกิดจากสั่งการลงมาจากหน่วยงานของกระทรวงศึกษาธิการในช่วงเริ่มต้น แต่เมื่อมีการปรับหลักสูตร เรื่องราวเหล่านี้ก็ได้ถูกบรรจุลงไปในหลักสูตรใหม่อย่างลงตัว เพราะเราดำเนินการในเชิงวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับชุมชนในลุ่มน้ำคลองอุตะเถากัน โดยไม่รู้ตัว ดำเนินการกันมาอย่างยาวนาน กว่าจะรู้ก็สายเกินการถอนตัวออกจากงานบ่มเพาะเครือข่ายต้นกล้ารักษาลุ่มน้ำคลองอุตะเถา ทุกครั้งที่มีการสร้างความตระหนักรู้สิ่งแวดล้อม เครือข่ายต้นกล้ารักษาลุ่มน้ำคลองอุตะเถามักจะมีโอกาสเสมอมา จนได้รับการขนานนามว่า ถ้าอยากทำงานร่วมกับเยาวชน ต้องมาประสานครูที่ปรึกษาต้นกล้า (ผู้เขียน) จึงเป็นความภาคภูมิใจในคุณสมบัติพิเศษที่ใส่พลังใจไปในงานบ่มเพาะต้นกล้ารักษาลุ่มน้ำคลองอุตะเถา ใส่อย่างเป็นระบบ เพราะใช้หลักสูตรท้องถิ่น “รักษาลุ่มน้ำคลองอุตะเถา” เป็นฐานกำลังจากเครือข่ายโรงเรียนรักษาลุ่มน้ำคลองอุตะเถา และสร้างวิถีกระแสนโดยใช้พลังจิตจากการทำสมาธิทุกรูปแบบทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพียงเพื่อให้ทุกคนที่เข้าร่วมงานเข้าใจและศรัทธาตนเองในการทำงานจิตสาธารณะเพื่อสังคมคนรักษาลุ่มน้ำคลองอุตะเถา สำนึกที่เกิดขึ้นมาจากภายในโดยแท้จริง และพยายามจะสร้างความเข้าใจให้กับทุกคนว่า เราได้ “พลังใจ/พลังจิต” มาโดยวิธีใด จะได้มาช่วยกันทำงานเชิงขับเคลื่อนกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำคลองอุตะเถานั่นเอง

คุณลักษณะการสร้างงานเครือข่าย

การทำงานที่ต้องใช้พลังขับเคลื่อนจากภายใน หากเราไม่ปฏิบัติการสะสมพลังจิตมาอย่างเป็นระบบ ย่อมยากแก่การสร้างอย่างต่อเนื่อง และไปไม่ถึงความยั่งยืน มักจะเกิดการท้อแท้ หดห่อกำลังใจ ในยามที่มีตัวดำเนินการทำดี ซึ่งมีให้เห็นในทุกสังคม จากการทำงานในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ผู้เขียนค้นพบว่าคุณลักษณะการสร้างงานเครือข่ายชัดเจนขึ้น ได้แก่ **ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และ ปัญญา** ซึ่งคุณลักษณะทั้ง 5 นี้ รวมเรียกว่า **พละ 5** (พระธรรมมงคลญาณ, 2552)

จากที่กล่าวข้างต้นว่าเครือข่ายรักษาลุ่มน้ำคลองอุตะเถา เกิดจาก “ศรัทธา” ของผู้เขียนที่มีในตัวผู้ปกครอง ในภาคอุตสาหกรรม ในภาคท้องถิ่น ส่วนในโรงเรียนใช้เป็นฐานปฏิบัติการ ด้วยเหตุผลนี้ผู้เขียนจึงมีความขยันหมั่นเพียร ทำอย่างต่อเนื่อง ด้วยความมุ่งมั่น มั่นใจ ใส่ใจ หรือ คุณสมบัติ “วิริยะ”

“สติ” เป็นตัวระลึกรู้ เป็นตัวเตือน เพื่อก่อให้เกิดการสร้างและสะสมพลังจิตโดยใช้ “สมาธิ” เป็นตัวทำให้จิตเป็นหนึ่ง จิตมีความมุ่งมั่น ซึ่งเป็นพลังจิตที่ถูกเก็บไว้อย่างเป็นระบบ พร้อมนำมาใช้ในยามวิกฤติ หรือ ยามที่เป็นวินาที

ที่ต้องมีการตัดสินใจทำสิ่งดี ๆ เช่น ในที่นี้ เมื่อทุกคนถูกฝึกมาจนถึงคุณลักษณะข้อที่ 4 คือ สมาธิ นั้นย่อมหมายถึงเรากำลังจะประสบความสำเร็จในการสร้างความยั่งยืน เพราะเราจะเกิด ข้อที่ 5 คือ “ปัญญา” เพื่อนำมาใช้ในการออกแบบการทำงานขับเคลื่อนเพื่อก้าวสู่งานรักษาลุ่มน้ำได้อย่างเป็นระบบ มีการวางแผน ที่พร้อมรับมือ หากพบเจอปัญหา ผู้เขียนขอกล่าวถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งไม่ได้เกิดจากการเรียนรู้ทฤษฎีมาล่วงหน้า แต่เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติในสถานการณ์จริง แล้วมาสรุปเป็นองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการที่ลงมือปฏิบัติมายาวนานนับทศวรรษ ซึ่งสามารถสร้างเป็นทฤษฎีได้ เรียกว่า BEN Theory (Beneficial Environmental Network) แนวทางที่ทำให้เกิดเครือข่ายในลักษณะนี้ต้องมีกระบวนการบ่มเพาะคนจิตสาธารณะจนสามารถรวมตัวกันเป็นเครือข่าย ที่เกิดจาก การระเบิดภายใน ผ่านสื่อแหล่งเรียนรู้ ธรรมชาติ และ ผสมผสานกระบวนการชวนเพื่อน (เครือข่าย) มาทำงานร่วม เพื่อมุ่งเป้าหมายการทำงานแบบมีส่วนร่วมให้ช่วยกันดูแลลุ่มน้ำคลองอยู่ตะเภาตามบริบทของแต่ละเครือข่าย

BEN Theory (Beneficial Environmental Network) มีขั้นตอนการบ่มเพาะในจิตเยาวชนต้นกล้าของเครือข่ายโรงเรียนรักษาลุ่มน้ำคลองอยู่ตะเภา ดังนี้

- 1) ตามไปดู
- 2) เรียนรู้วิถี
- 3) คิดวิธีทำงานร่วม
- 4) ไม่ลืมหลอมรวมจิต
- 5) ประดิษฐ์ทักษะศิลปวัฒนธรรม
- 6) ทำตัวให้สังคมยอมรับ
- 7) ยกทัพไปนำเสนอ
- 8) หาเกลอคนทำงาน
- 9) ร่วมพัฒนาสืบสานกับองค์กรท้องถิ่นสู่ความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำคลองอยู่ตะเภา

การนำความรู้ประสบการณ์งานรักษาลุ่มน้ำคลองอยู่ตะเภามาทำให้นักเรียนทุกกลุ่มเข้าใจความตระหนักจากการปฏิบัติเกิดขึ้นมาเป็นระยะเวลายาวนานนับทศวรรษดังที่กล่าวแล้วในช่วงตอนต้น จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้วงการภาคประชาสังคมให้ความสนใจกับเครือข่ายครู-นักเรียน (ต้นกล้า)-ธรรมาภิบาลอุตสาหกรรม-ท้องถิ่น-ครูสมาธิ-สถาบันการศึกษาอุดมศึกษาในท้องถิ่น-หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

รูปที่ 1 พิมพ์เขียววิถีเครือข่ายคนรักกลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภา
ที่มา: พละ 5 (พระธรรมมงคลญาณ, 2552)

ผลพวง/ผลลัพธ์จากการลงมือปฏิบัติกันอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ด้วย “พละ 5” (ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา) ส่งผลดีต่อองค์กรของเครือข่ายหลายประการ ซึ่งแล้วแต่ว่าเป็นองค์กรระดับใด ดังเช่น โรงเรียนเครือข่ายรักษ์คลองอู่ตะเภา ที่ผู้เขียนไปปฏิบัติงาน เช่น โรงเรียนพะตงประจักษ์ศิลปาคม สพม.16 (พ.ศ. 2537–2552) โรงเรียนหาดใหญ่วิทยาลัย 2 สพม.16 (พ.ศ. 2553 – ปัจจุบัน) มีผลงานที่โดดเด่น ด้านการดูแลสิ่งแวดล้อมคนรักกลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภา จนได้รับรางวัล หนึ่งโรงเรียนหนึ่งนวัตกรรม ประจำปี พ.ศ. 2552 และ พ.ศ. 2555 ตามลำดับ ย่อมแสดงให้เห็นว่าการดำรงกระบวนการทำงานรักษากลุ่มน้ำให้เกิดความต่อเนื่อง มีความจำเป็นอย่างยิ่ง และต้องเร่งสร้างเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกองค์กร ให้เกิดการประสานความร่วมมือกันให้มากที่สุด ให้มีความเชื่อมโยง/ซ้อนทับ กันให้มากเปรียบเหมือนสายใยอาหารในระบบนิเวศ ยิ่งซับซ้อนหลากหลายมากเท่าไร โอกาสที่ระบบนิเวศจะสูญเสีย มีน้อยมาก

สุดท้ายก่อนจะจบเรื่องเล่าจากเครือข่ายคนรักกลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภาที่เป็นแนวทางของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมแบบยั่งยืนสรุปได้ว่า ตัวแปรที่สำคัญที่สุดของการสร้างเครือข่ายคนรักกลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภาในความคิดของผู้เขียน คือ พละ 5 สร้างความยั่งยืนในสังคม นำพลังจิต.....จากการสร้างและสะสมด้วยการทำสมาธิ ทั้งจากรูปแบบการทำสมาธิแบบไม่เป็นทางการ และ แบบเป็นทางการ จากพลังสมาธิ (ความมุ่งมั่นมีจิตเป็นหนึ่ง) นำไปสู่ พลังงาน (ความสุข) และไปถึงพลังญาณ (จิตสำนึก) โดยมี “สติ” เป็นตัวระลึกรู้ ให้เรามีความมุ่งมั่น ไปให้ถึงเป้าหมายของเครือข่ายองค์กร สังคมคนรักกลุ่มน้ำก็จะเกิด ปัญญา/องค์ความรู้จากการปฏิบัติมาทำงานจิตสาธารณะ ส่วนกระบวนการระหว่างทาง แปรตาม “ปัญญา” ดังกล่าวแล้ว ซึ่งจะส่งผลตามมา คือ สามารถสร้างความยั่งยืนในสังคมคนรักกลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภา จากรุ่นสู่รุ่นสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อดาวทอง สิริธโร). หลักสูตรกรรมสมาธิ เล่ม 3 สถาบันพลังจิตตานุภาพ, พิมพ์ครั้งที่ 5, 2552.